

УДК 378.011.3-057.175

DOI 10.33251/2522-1477-2019-6-36-41

ВАЙНТРАУБ Марк Абрамович,

доктор педагогічних наук, професор, професор
кафедри «Теорії та методики професійної підготовки»,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

У статті висвітлено проблеми: позитивних і негативних наслідків техногенного світу і шляхи їхнього подолання у вищій освіті, професійної підготовки викладачів вищої школи, необхідність розроблення методологічних основ для особистісного і професійного розвитку та саморозвитку викладачів вищої школи в контексті інтернаціоналізації освітнього простору. Акцентовано увагу на якостях, що сприяють розвитку сформованих компетентностей у викладачів вищої школи, спонукають їх до більш ефективної педагогічної праці.

Проаналізовано перспективи професійного зростання, розвитку особистостей викладачів, що удосконалюють педагогічну працю і готують до успішного розв'язування природно-цивілізаційної кризи.

Виведено залежності у вигляді формули важливих професійно значимих якостей викладача вищої школи як функцій 10 складових, які він охоплює під час професійної підготовки, розвитку і саморозвитку.

***Ключові слова:** професійна підготовка, викладач вищої школи, розвиток, особистість, медіазалежність, інтернаціоналізація освітнього простору.*

Постановка проблеми. Сучасна цивілізація стикається з головною проблемою людства – природно-цивілізаційної кризи. Розширення техногенного світу, зокрема впровадження новітніх інформаційних технологій нового покоління, значно змінюють освітні підходи й методи, підвищують ефективність навчання. Електронні освітні ресурси можна розглядати і як засоби навчання і предмет вивчення (наприклад, у вищій освіті), і як ефективний інструмент для здійснення наукової діяльності й управління всіма процесами в системі освіти. Активне впровадження новітніх інформаційних технологій нового покоління відповідає вимогам сучасної підготовки майбутніх фахівців і створює умови для появи нової системи освіти, що зорієнтована на сучасні високотехнологічні і високоінтелектуальні технології, характерні для ХХІ століття.

У той же час вищеописана система навчання вводить людей до віртуального життя: до медіазалежності, знижує духовне зростання, саморозвиток і рівновагу з природою. Отже, віртуальне життя може перетворити людей у роботів, знищити духовну, емоційну та інші складові людського інтелекту.

В контексті сучасних суспільних змін в усіх розвинутих країнах вимагають особистостей, що володіють професійною компетентністю, проявляють людяність, творчість і здатність до саморозвитку впродовж свого життя. Найбільше причетними до формування особистостей є педагоги, зокрема викладачі вищої школи. Серед викладачів вищої школи тільки ті можуть зберегти освіту і себе в цій освіті, якщо будуть адаптовані до стресогенних факторів у відносинах з оточуючим середовищем, мати високий рівень теоретичної та практичної підготовки для вирішення викликів часу, потреб глобалізованого суспільства та вимог сучасної освітньої реальності. Основна мета вітчизняної освіти – підготувати людину – до творчості, саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності, ефективної організації своєї роботи у процесі навчання у навчальному закладі вищої освіти.

За викладачами, особливо вищої школи – майбутнє людства. Тільки Педагоги з великої літери здатні вирішувати виклики сьогодення – навчити і виховити майбутнє покоління, сформувані у них професійні, зокрема, людські інтегровані якості, високу духовність, моральну зрілість, прагнення до саморозвитку і самовдосконалення вздовж всього життя в контексті інтерналізації освітнього простору і подання негативних наслідків техногенного світу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі професійної підготовки викладачів вищої школи приділяло чимало вітчизняних і зарубіжних дослідників. Огляд науково-педагогічної літератури показав, що різні аспекти зазначеної проблеми є предметом ґрунтовного вивчення. Концептуальні основи процесу саморозвитку особистості розглядаються психологією ще з дев'ятнадцятого століття, в якому вищевказаний процес досліджується через саморозуміння, самоактуалізацію, самореалізацію (Є. Еріксон, А. Маслоу, К. Роджерс), рух до сутності свого «Я» (В. Франкл).

На думку зарубіжних дослідників Дж. Капрарі та Д. Сервона, люди здатні впливати на власну долю, передбачати майбутнє та регулювати дії відповідно до особистих цілей, удосконалювати свій досвід, свої дії та особистісне зростання. (Капрара, & Сервон, 2003; Study visits programme..., 2010; Vocational education..., 2010).

Якщо ж дорослий не переходить на особистісний рівень розвитку, то результатом цього є особистісна деградація й незадоволеність життям... Ось чому, за словами Л.С. Виготського, «людина не тільки розвивається, а й будує себе».

Аналіз праць названих авторів свідчить про відповідність модернізації професійної підготовки викладачів вимогам європейської політики інтерналізації освітнього простору.

Процес інтеграції української освіти в європейський освітній простір зумовлює необхідність критичного осмислення та обґрунтування підходів до оновлення системи підготовки викладачів [1; 2].

Метою статті є обґрунтування якостей у професійній підготовці викладачів вищої школи, що сприяють успішній організації, зокрема, під час негативних наслідків техногенного світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основним документом Ради міністрів освіти країн ЄС, в якому конкретизовано завдання Лісабонської стратегії й визначено перспективи розвитку професійної освіти в Європі, є документ «Конкретні майбутні цілі освіти і професійної підготовки» [3].

Основна ідея Лісабонської стратегії документу є узгодженість дій на національному (держава), інституційному (освітній заклад) та особистісному (учень, студент) рівнях щодо підвищення якості освіти і професійної підготовки в кожній з країн-учасниць ЄС. У 2019 р. у спільній доповіді Ради й Комісії ЄС щодо виконання цілей Лісабонської стратегії у контексті професійної підготовки фахівців зазначено, що «мотивація, уміння та компетентності вчителів, викладацького складу, адміністрації освітнього закладу є ключовими для досягнення якісних результатів в освіті» [4]. В положенні «Спільні європейські принципи для визначення професійних компетентностей і кваліфікацій вчителя» [4] представлено загальні характеристики професії сучасного європейського викладача, зокрема, наявність відповідного документа про освіту та професійну кваліфікацію, гарантування безперервності в освіті, мобільність (бажання підвищити особистий кваліфікаційний рівень в освітніх установах Європи), сприяння регіональному й міжнародному співробітництву з освітніми закладами країни та світу.

Згідно з новими ініціативами на викладача покладено відповідальність за формування інтернаціональних компетентностей учнів, які є необхідними для життя в сучасному глобалізованому суспільстві.

В інтернаціональному просторі з'явилась низка негативних наслідків техногенного світу, зокрема негативний вплив засобів масової інформації на стан розвитку та здоров'я

людей. Особливо це стосується дітей молодшого дошкільного віку, учнів середньоосвітніх шкіл та студентів закладів вищої освіти. Дослідження з даної проблеми проводили багато вітчизняних і зарубіжних вчених. Так, Державний інститут розвитку сім'ї і молоді (Україна), Массачусетський університет (США), Девід Данстен (Австралія), Лариса Єргієва (Україна) довели, що телевізор, мобільні телефони, комп'ютер та інші засоби масової інформації мають негативний вплив на людей (при збільшенні часу перегляду інформації на одну годину за день ризик смерті від серцево-судинних захворювань збільшується на 18%, від раку – на 9%, в цілому – на 11%). І дорослі, й діти дедалі більше підсідають на «голку» теле-, комп'ютерної, мобільної залежності. За результатами різних досліджень, від 10 до 14 відсотків користувачів персональних комп'ютерів страждають на неконтрольовану пристрасть до Мережі. У ході соціопитування, проведеного Державним інститутом розвитку сім'ї і молоді, виявилось, що майже всі користувачі ПК грають на ньому в ігри. Найпопулярніші – ігри-стратегії (30 %), а також «стрілялки» та «бродилки». Дітей через ще не сформовану психіку медіапростір затягує швидше і глибше, ніж дорослих. Кожен п'ятий у віці 14-17 років відповів, що скоріше обере гру на комп'ютері, ніж активний відпочинок. Результат – відрив від реальності, навіть певна десоціалізація. [5; 6; 7].

Незважаючи на велику кількість досліджень та ініціатив щодо удосконалення професійної підготовки викладачів вищої школи, багато питань професійної підготовки є невивченими.

З 2000 року студентами стали учні покоління Z, народжені в XXI столітті, змалку оточені комп'ютерами, ноутбуками, планшетами, смартфонами та ігровими приставками. Вони володіють значним досвідом веб-пошуку і часто самостійно навчаються з онлайн-джерел. Для них неважко перевстановити операційну систему – для цього потрібно лише переглянути одне відео на YouTube. У молоді в пріоритеті – швидко знайти інформацію і використати її.

З'являються носії нових цінностей – незалежні, вільні, не прив'язані до одного офісу чи однієї країни люди, які хочуть робити те, у що вірять, і отримувати від цього задоволення. І сам світ неминуче змінюватиметься завдяки їм [8].

Разом з цим постає питання: які мають бути передбачені розвинуті важливі професійно значимі якості у викладача вищої школи для найбільш успішної науково-педагогічної діяльності з поколінням Z?

Надати відповідь на це питання допомогли спостереження; бесіди; проведене опитування серед науковців, досвідчених викладачів навчальних закладів вищої освіти, студентів. Результат цих досліджень дав можливість вивести десять важливих професійно значимих якостей у викладачів вищів для найбільш успішної науково-педагогічної діяльності з поколінням Z.

За результатом цих досліджень визначимо важливі професійно значимі якості, що сприяють розвитку сформованих компетентностей у викладачів вищої школи:

– (м) мотивація до розвитку професійного та особистісного зростання, зокрема організації самоосвітньої діяльності та реалізації поставлених існуючих цілей та прагнень, сформованість ціннісних установок тощо;

– (сф) сформованість професійної та особистісної культури, професійних (предметних) і особистісних (зокрема, системи морально-духовних цінностей тощо) компетентностей, здобуття ступеня, звань;

– (ви) використання великого виховного і розвиваючого потенціалу від інформаційно-комунікаційних засобів та технологій, програм мультимедіа, інтернет-тренінгів, онлайн-консультування тощо;

– (во) володіння іноземними мовами;

– (у) участь у міжнародних, університетських наукових розробках, проектах, центрах і грантах;

- (з) здатність: визначати правильно пріоритети у повсякденному житті, оптимально використовувати свій внутрішній потенціал для досягнення своєї мети, прогнозувати результат своїх дій, бути готовим до змін, вирішувати життєві та педагогічні проблеми в стандартних і нестандартних ситуаціях;
- (си) систематичність у продовженні творчої самореалізації здібностей і здатностей згідно інших цілей і задач після завершення попередніх;
- (к) конструювання побудови своєї життєвої реальності і передача свого досвіду іншим;
- (вол) володіння медіакультурою, постійно вивчаючи новітні інформаційні технології, володіючи засобами усунення негативних тенденцій, великим виховним і розвиваючим потенціалом;
- (вих) виховання у студентів правильної і творчої орієнтації в контексті інтернаціоналізації освітнього простору, зокрема в умовах медіа залежності засобами психологічного, культурологічного, морально-духовного інструментарію, своєрідних координаторів людського поступу.

Враховуючи зазначенні позначення, введемо залежність у вигляді формули важливих професійно значимих якостей викладача (ФЯВ) вищої школи як функцію від введених 10 складових, що мають бути охопленими під час професійної підготовки, розвитку і саморозвитку:

$$\text{ФЯВ} = f(\text{м; сф; ви; во; у; з; си; к; вол; вих}).$$

Висновки. Обґрунтовано необхідність для особистісного і професійного розвитку та саморозвитку викладачів вищої школи в контексті інтернаціоналізації освітнього простору. Акцентовано увагу на якостях, що сприяють розвитку сформованих компетентностей у викладачів вищої школи, спонукають їх до більш ефективної педагогічної праці.

Проаналізовано перспективи професійного зростання, розвитку особистостей викладачів, що удосконалюють педагогічну працю і готують до успішного розв'язування природно-цивілізаційної кризи.

Виведено залежності у вигляді формули важливих професійно значимих якостей викладача вищої школи як функції 10 складових, яку вона охоплює під час професійної підготовки, розвитку і саморозвитку.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямку є дослідження саморозвитку викладачів вищої школи, коледжів, технікумів та інших навчальних закладів.

Список використаних джерел

1. Вайнтрауб М. А. Інтегроване розвивальне навчання у професійній школі: монографія. Київ: Т. Клочко, 2009. 179 с.
2. Вайнтрауб М. А. Сучасні технології формування якісної підготовки майбутніх фахівців. Гуманіт. вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди»: наук.-теорет. зб. 2010. Вип. 19. С. 24–29.
3. Communication from the Commission: Making a European Area of Lifelong Learning a Reality COM. 678 final. [online] Available at: <<https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0678:FIN:EN:PDF>> [Accessed 21 May 2018]
4. The Success of the Lisbon Strategy Hinges on Urgent Reforms. [online] Available at: <http://viaa.gov.lv/files/free/50/750/5_jir_council_final.pdf> [Accessed 04 May 2019].
5. Позитивний і негативний вплив телебачення на психічний розвиток школярів. [Електронний ресурс]. Н. І. Охінченко. Режим доступу <https://www.google.com.ua/search?q=%26amp;q=chrome..69i57.3699j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>.
6. Медіапсихологія: на перетині інформаційного та освітнього просторів: монографія / О. Т. Барішполець, О. Л. Вознесенська, О. Є. Голубева, Г. В. Мироненко, Л. А. Найдьонова, Н. О. Обухова Н. І. Череповська; // за наук. ред. Л. А. Найдьонової,

Н. І. Череповської; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. К.: Міленіум, 2014. 348 с.

7. Медіакультура особистості / упор. Т. П. Крячко. За науковою редакцією В. І. Шуляра. Миколаїв: ОІППО, 2016. 144 с. Медіапсихологія: на перетині інформаційного та освітнього просторів: монографія / О. Т. Баришполец, О. Л. Вознесенська, О. Є. Голубева, Г. В. Мироненко, Л. А. Найдьонова, Н. О. Обухова, Н. І. Череповська; / за наук. ред. Л. А. Найдьонової, Н. І. Череповської; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. К.: Міленіум, 2014. 348 с.

8. Покоління z: як ми стаємо свідками появи нової генерації інноваторів. [Електронний ресурс]. К. Іголкіна та ін. Режим доступу <http://earlybirds.platfor.ma/z-generation>

References

1. Vaintraub, M.A. (2009). *Intehrovane rozvyvalne navchannia u profesiinii shkoli: monohrafiia [Integrated developmental training in a vocational school: a monograph]*. Kyiv: T. Klochko, 179 s. [in Ukrainian].

2. Vaintraub, M.A. (2010). *Suchasni tekhnologii formuvannia yakisnoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv [Modern technologies of formation of qualitative training of future specialists]*. Humanit. visnyk DVNZ "Pereiaslav-Khmelnitskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet im. Hryhoriia Skovorody" : nauk.-teoret. zb. Vyp. 19. S. 24-29 [in Ukrainian].

3. Communication from the Commission: Making a European Area of Lifelong Learning a Reality COM. 678 final. [online] Available at [Communication from the Commission: Making a European Area of Lifelong Learning a Reality COM. 678 final. [online] Available at]:<<https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0678:FIN:EN:PDF>> [Accessed 21 May 2018].

4. The Success of the Lisbon Strategy Hinges on Urgent Reforms [online]. Available at: [The Success of the Lisbon Strategy Hinges on Urgent Reforms [online]. Available at. <http://viaa.hov.lv/files/free/50/750/5_yir_countsil_final.pdf> [Accessed 04 May 2019].

5. Pozytyvnyi i nehatyvnyi vplyv telebachennia na psykhični rozvytok shkolariv [Positive and negative influence of television on mental development of schoolchildren]. [Elektronnyi resurs]. N.I. Okhinchenko. Rezhym dostupu <https://www.hoohle.com.ua/search?q=%&aqs=chrome..69i57.3699i0i7&sourtid=chrome&ie=UTF-8> [in Ukrainian].

6. Mediapsykholohiia: na peretyni informatsiinoho ta osvithoho prosM 42 toriv: monohrafiia (2014). [Media psychology: at the intersection of informational and educational prospects: a monograph]. O.T. Baryshpolets, O.L. Voznesenska, O.Ye. Holubieva, H.V. Myronenko, L.A. Naidonova, N.O. Obukhova N.I. Cherepovska; za nauk. red. L.A. Naidonovoi, N.I. Cherepovskoi; Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy, Instytut sotsialnoi ta politychnoi psykholohii. K.: Milenium, 348 s. [in Ukrainian].

7. Mediakultura osobystosti (2014). [Media culture of personality]. Upor. T.P. Kriachko. Za naukovoiu redaktsiieiu V.I. Shuliara. Mykolaiv: OIPPO, 2016. 144 s. Mediapsykholohiia: na peretyni informatsiinoho ta osvithoho prosM 42 toriv: monohrafiia. O.T. Baryshpolets, O.L. Voznesenska, O.Ye. Holubieva, H.V. Myronenko, L.A. Naidonova, N.O. Obukhova, N.I. Cherepovska; za nauk. red. L.A. Naidonovoi, N.I. Cherepovskoi; Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy, Instytut sotsialnoi ta politychnoi psykholohii. K.: Milenium, 348 s. [in Ukrainian].

8. Pokolinnia z: yak my staiemo svidkami poiavy novoi heneratsii innovatoriv [Generation z: How we are witnessing the emergence of a new generation of innovators]. [Elektronnyi resurs] / K. Iholkina ta in. Rezhym dostupu <http://earlybirds.platfor.ma/z-heneration> [in Ukrainian].

VAINTRAUB Mark, Doctor of Pedagogy (DSc), Professor, Professor of the Department of Theory and Methods of Vocational Training Pereiaslav-Khmelnitsky State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda.

PROFESSIONAL PREPARATION FOR HIGHER SCHOOL TEACHER IN THE CONTEXT OF EDUCATIONAL SPACE INTERNETALISATION

Abstract. *The article highlights the problems: the positive and negative effects of the technogenic world and the ways of their application in higher education, the professional training of teachers of higher education, the need to develop methodological foundations for the personal and professional development and self-development of high school teachers in the context of the internationalization of the educational space. The emphasis is on the qualities that contribute to the development of the existing competencies of high school lecturers, encourage them to work more efficiently, to creativity.*

The prospects of professional growth, personality development of teachers, who improve pedagogical work and prepare for the successful resolution of the natural civilization crisis are analyzed.

As a result of the study, important qualities were identified: motivation for the development of professional and personal growth, in particular, the organization of self-education and the implementation of existing goals and aspirations, formed value systems, etc.; the formation of professional and personal culture, professional (subject) and personal (in particular, system of moral and spiritual values, etc.) competencies, obtaining degrees, titles; the use of great educational and developing potential from information and communication tools and technologies, multimedia programs, online trainings, online counseling, etc .; possession of foreign languages; Participation in international, university research, projects, centers and grants; the ability to: correctly determine priorities in everyday life, optimally use its internal potential to achieve its goal, predict the outcome of its actions, be prepared for change, solve life and pedagogical problems in standard and non-standard situations; systematic continuation of creative self-realization of abilities and abilities according to other goals and tasks after the completion of previous ones; constructing the construction of their vital reality and transferring their experience to others; possession of media culture, constantly studying the latest information technologies, possessing means for elimination of negative tendencies, a great educational and developing potential; education in students of correct and creative orientation in the context of internationalization of educational space, in particular, in the conditions of media dependence means psychological, cultural, moral and spiritual tools, original coordinators of human progress.

Dependence in the form of a formula of important professional qualities of a teacher of higher education is derived as a function of the ten components that have to be covered during vocational training, development and self-development.

Key words: *professional training, teacher of higher education, development, personality, media dependence, internationalization of educational space.*

*Одержано редакцією: 06.06.2019 р.
Прийнято до публікації: 05.09.2019 р.*